

Svět podle Bóaze: bohatství, moc a spravedlnost v knize Rút*

Viktor Ber

Příběh v knize Rút propojuje v osudech svých postav motivy sociální a sociálně-právní, politické i teologické. Ve svém příspěvku zamýšlím analyzovat funkci uvedených motivů v narativní strategii vypravěče a nasítnit možnosti tohoto biblického spisu pro další úvahy na téma bohatství, moc a spravedlnost v komunitě. Zaměřím se přitom na postavu Bóaze – významného muže – a jeho roli ve vyprávění Rút¹.

Strategie četby knihy Rút

Knihu Rút dvě různé tradice umisťují každá do jiného literárního a kanonického kontextu. Dle starověkých řeckých kodexů a z nich odvozeného pořadí tradičního křesťanského kánonu se Rút nachází mezi knihami „historickými“; předchází tak „knihy Královské“, jak jsou v řecké tradici Septuaginty nazvány již knihy Samuelovy. Tradiční židovské řazení pak knihu Rút umisťuje do třetí části kánonu, mezi tzv. Spisy.² Už tento dvojitý literárně-kanonický kontext naznačuje možnost alespoň dvou strategií četby Rút, které se přitom nemusejí vzájemně vylučovat.

Zařazení knihy Rút za knihu Soudců a před knihy Samuelovy a Královské zdůrazňuje davidovskou linii, podtrhuje rozměr Rút jako svého druhu prehistorii krále Davida a davidovské monarchie. Kniha Rút skutečně vrcholí „odhalením“ významu postav a událostí tohoto zdánlivě čistě rodinného příběhu pro širší „politické dějiny“ Izraele a Judy.³

Při recepci knihy Rút v židovské tradici hrály roli jednak zřetele liturgické – Rút v rámci oddílu Spisy patří mezi tzv. *megillot*, tj. sváteční svitky – přesněji pět svátečních svitků spojovaných s různými svátky židovského roku a v jejich průběhu liturgicky užívaných.⁴ Kromě davidovského a liturgického zacílení pak v knize můžeme oprávněně hledat i aspekty mudroslovné.⁵ V tomto pojetí by pak šlo nejen o takové či onaké představení (či dokonce

* Tato studie je výsledkem badatelské činnosti podporované Grantovou agenturou České republiky v rámci grantu GA ČR P401/12/G168 „Historie a interpretace Bible“.

1 Výraz „Rút“ vyznačen kurzívou odkazuje k biblické knize Rút. Výraz „Rút“ bez vyznačení odkazuje k postavě této biblické knihy – Rút. V obrazech „kniha Rút“ apod. se kurzívou nevyznačuje.

2 Pořadí jednotlivých knih v rámci oddílu Spisy nebylo dlouho pevně ustálené. Ve standardním kritickém vydání hebrejské bible (*Biblia Hebraica Stuttgartensia*) je kniha Rút zařazena za knihy Žalmy, Přísloví a Jóba, jako první z tzv. pěti svátečních svitků (k tomuto pojmu viz dále), ačkoliv ve výchozím Leningradském kodexu (L) stojí na počátku Spisů ještě knihy Paralipomenon; srov. Karl ELLIGER – Wilhelm RUDOLPH – H. P. RÜGER (ed.), *Biblia Hebraica Stuttgartensia*, Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft, 1990, s. xi. Dle pořadí babylónského Talmudu (Baba batra 14b) se Rút nalézá dokonce na samém počátku oddílu Spisy; srov. Rolf RENDTORFF, *Hebrejská bible a dějiny: úvod do starozákonní literatury*, Praha: Vyšehrad, 1996, s. 304.

3 Nejde samozřejmě pouze o otázku pořadí v kánonu – již úvodní slova Rút zařazují tento spis do kontextu „doby soudcovské“. Do davidovského kontextu zasazuje Rút závěrečný rodopis Peresův spojující Bóaze a Obéda s Davidem. Na základě strukturálních souvislostí zařazuje Harold Fisch Rút do rozsáhlé „smluvní dějeprawy“ („covenant history“) směřující k postavě krále Davida. Součástí této velké struktury je dále vyprávění o Lotovi (zejm. o Lotovi, zkáze Sodomy a o Lotových dcerách v Gn 19) a o Judovi a Támar (Gn 38); srov. Harold FISCH, *Ruth and the Structure of Covenant History*, *Vetus Testamentum*, roč. 32, 4/1982.

4 Srov. Rolf RENDTORFF, *Hebrejská bible*, s. 319. Čtení Rút připadá na Svátek týdnů (*šavu'ot*).

5 Srov. tamtéž, s. 321. K mudroslovným rysům Spisů a zvláště knihy Rút srov. též Robert GORDIS, *Religion, Wisdom and History in the Book of Esther: A New Solution to an Ancient Crux*, *Journal of Biblical Literature*, roč. 100, 3/1981, s. 365, 374. K opatrnosti při hledání mudroslovných motivů v biblické literatuře nabádá James L. CRENSHAW, *Method in Determining Wisdom Influence upon „Historical“ Literature*, *Journal of Biblical Literature*, roč. 88, 2/1969.

apologii) Davidových předků, nýbrž také o narativní zpracování a promýšlení závažných témat, jako například integrace ženy-cizinky do komunity, sociální stabilita komunity (přežití chudých, role bohatých a vlivných) – zkrátka o mnohé otázky praktického fungování komunity. V neposlední řadě se jedná o narativní reflexi teologickou, i když poměrně nepřímou a subtilní.

Bohatství, moc a spravedlnost ve vyprávění Rút: zaostřeno na Bóaze

Motivy ekonomické a sociální jsou ve vyprávění bezesporu přítomné a často výslovně formulované, ať už vypravěčem nebo postavami – zápleтка je založena na kontrastu situace hladu v judském Betlémě v úvodu vyprávění a pozdější situace žní v očividně prosperujícím Betlémě, kam se však Noemi z Moábu vrací zchudlá, bez prostředků a s pocitem sociální vyloučenosti.⁶ Doprovod jí tvoří cizinka – Moábka Rút, což představuje rovněž potenciální zdroj napětí a konfliktu.⁷ Otázka čtenáře samozřejmě zní, jak se ženy se svou situací vyrovnají a také jak budou betlémskou komunitou (zprvu reprezentovanou hlasy žen v Rt 1,19) přijaty. V druhém plánu pak samozřejmě stojí také otázka po širším významu tohoto vyprávění. Klíčovou postavou se pro obě ženy v dalším dění stává Bóaz – bohatý a významný muž.

Bóaz jako muž významný

Bóaz je od svého představení vypravěčem charakterizován jako muž významný, bohatý a pravděpodobně úspěšný. Samotné jméno *Bóaz* (zřejmě „síla v něm“) předznamenává roli postavy ve společenství: „pilíř komunity“,⁸ „opora společenství“. Vypravěčem je přímo charakterizován jako *’iš gibbór hajíl* (Rt 2,1)⁹. Výraz *gibbór* znamená mocný, silný, výraz *hajíl* můžeme též přeložit jako „schopný“; v některých případech je však patrná významová nuance odkazující k mravní integritě (Ex 18,21.25) – tak ostatně dále v knize Rút o samotné Rút (Rt 3,11).¹⁰

Nepřímé narativní charakterizace Bóaze jako muže významného dosahuje vypravěč prostřednictvím událostí vyprávěného příběhu: je to ten, jenž přichází na pole, i když tam má svůj vlastní dozor, působí zodpovědně, zajímá se o dění na svém poli i o své lidi; lidé registrují jeho příchod a vyměňují si s ním pozdravy (Rt 2,4). Bóaz několikrát vydává příkazy, vyprávění zřetelně implikuje jejich striktní dodržování (dozorce podává informace o Rút, Rút na poli poslušně odpovídá i zůstává – byť jistě ve vlastním zájmu, služebníci Rút neobtěžují, neokřikují, skutečně i pro ni upouští klasy na zem); Bóaz je schopen okamžitě zorganizovat zasedání městských starších (4,2); zvládnutím citlivé situace v bráně Bóaz dokazuje, že není za „muže významného“ (*’iš gibbór hajíl*) pokládán nějakým nedopatřením.

Vypravěč charakterizuje Bóaze rovněž pomocí nábožensko-etických hodnot: je to ten, jenž zdraví ve jménu Hospodinově a přijímá prostřednictvím svých služebníků Hospodinovo

6 Později se ve vyprávění ovšem vynoří „díl pole“ patřící Noemi (Rt 4,3). Noemi si je také vědoma, že má v Betlémě alespoň jednoho příbuzného, totiž právě Bóaze (2,20). Přesto působí Noemina hořkost v Rt 1,19–21 poměrně autenticky a věrohodně. Noemi si nemusí být jista platností svého nároku na dané pole, tím méně může odhadovat míru vstřícnosti příbuzných svého zesnulého manžela.

7 Kromě etnicky založené nedůvěry k Rút může Noemi pociťovat nedůvěru ke svým snachám, včetně Rút, také vzhledem ke smrti svých dvou synů. Fewellová a Gun zde upozorňují na paralelu s příběhem Judy a Támar v Gn 38; srov. Danna Nolan FEWELL – David Miller GUNN, *Compromising Redemption: Relating Characters in the Book of Ruth*, Louisville, Kentucky: Westminster/John Knox, 1990, s. 72nn.

8 Danna Nolan FEWELL – David Miller GUNN, *Compromising Redemption*, s. 40 pozn. 28 (viz s. 115).

9 אִישׁ גִּבּוֹר הַיָּל, Český ekumenický překlad (ČEP) překládá „významný muž“; citováno dle Bible: *Písmo svaté Starého i Nového zákona: český ekumenický překlad*, Praha: Biblická společnost v ČR, 1985.

10 Srov. též 1 K 1,42.52 (ve v. 52 je výraz opozitem výrazu *ra’â* (רָאָה) – „zlý“). Ve významu „bohatý“ v Gn 34,29; Nu 31,9; Dt 8,17 aj.); v jiných kontextech výraz odkazuje do oblastí boje: „vojenská moc“, „statečnost“ apod.

požehnání (Rt 2,4) – je tedy skutečný „muž Hospodinův“ (a proto se jeho syn bude jmenovat *Obéd*, tj. „Služebník“, rozuměj „Hospodinův“); pokud jde o jeho jednání s Rút (zejména v noci na humně), zřejmě převažuje pozitivní vnímání Bóaze z hlediska hodnot implikovaného čtenáře – Bóaz je informován ohledně situace Noemi a Rút (Rt 2,11) a oceňuje u Rút její loajalitu; jedná ve shodě s nařízeními Tóry, tj. zanechává na poli dosti pro chudé (Lv 19,9n; 23,22; Dt 24,19–22), Bóaz si nebere potenciální ženu jiného muže (druhý zastánce má větší formální nárok a Bóaz to ví).

Jedná se tedy o důležitého člověka v jeho vlastní komunitě, je pro ni prospěšný – dává práci a obživu, přispívá ke stabilitě společenství.

Druhá strana významu a postavení

Bóazova úloha bohatého a významného „pilíře komunity“ není ovšem ve vyprávění samoúčelná. Čtenář je veden k tomu, aby jej vnímal perspektivou obou hlavních ženských postav, Noemi a Rút. Z jejich hlediska je Bóaz spojován s očekáváním; když není naplňováno, stává se na Noemin popud předmětem asertivního jednání Rút, ne-li přímo objektem svádění či pokusu o manipulaci.

Bóaz spojován s očekáváním

V první řadě je Bóaz představen jako Noemin příbuzný (či známý¹¹), významný muž z čeledi jejího zesnulého manžela Elímeleka. Vypravěč tedy od počátku klade Bóaze do kontextu života Noemi a Rút. Komentátory často registrovaná „náhoda“¹² popisovaná v Rt 2,3 (Rút natrefí právě na pole příbuzného) ukazuje na očekávání, která dle vypravěče přesahují případné plány či nápady Noemi a Rút – Bóazovi je vdova Rút přivedena do cesty vyšším řízením, odpovědnosti prostě neunikne; ve vyprávění nejde pouze o očekávání jedné postavy, ale o určitý řád, v němž významný Bóaz zde *má být k dispozici* právě pro tento případ. Poté, co se Rút úspěšně vrátí z Bóazova pole, Noemi (která ještě neví, kdo Rút pomohl) v tu chvíli neznámému žehná a označuje jej výrazem *makkírek* (מַכִּירֶק) – „jenž se tě ujal“¹³.

Očekávání na straně Noemi graduje po zjištění, že oním dobrodincem byl Bóaz. Podle Noemi má zřejmě skrze Bóaze přijít *Hospodinovo milosrdenství pro živé i mrtvé* (!) – Bóaz se tak má dle Noemi stát prostředkem Božího milosrdenství (Rt 2,20). Touto svou řečí postava Noemi výslovně formuluje teologickou perspektivu knihy – *Bůh jedná milosrdně s lidmi i jejich potomky, a to zejména prostřednictvím milosrdenství ostatních lidí, v tomto případě bohatého a úspěšného Bóaze*. Nástrojem pomoci má být jejich příbuzenství a Bóazova pozice „zastánce“ (Rt 2,20). Výraz *go'el*¹⁴ tj. „zastánce“, označuje osobu příbuzného, který má jednat jako zastánce či patron znevýhodněné osoby nebo rodiny, zejména pak: vykoupit zpět pozemek, který rodina v ekonomické tísní musela prodat (Lv 25,25–30); vykoupit příbuzného, který se z ekonomických důvodů musel prodat do služby „otroctví“ (Lv 25,47–55); splnit úlohu krevního mstitele

11 Souhláskový text předpokládá čtení *mejudá'* (מֵיֻדָּא', „známý“), samohláskový text opravuje (tzv. Q^cre) na *môda'* (מֹדָא', „příbuzný“); příbuzenský vztah pak vyplývá z dalšího vyprávění, kde je identifikován jako „zastánce“. V Rt 2,1 (a pak znovu (!) v 2,3) je představen jako člověk z Elímelekovy čeledi.

12 „Když je toto slovo použito na jiných místech v Bibli (např. Gn 24,12; 27,20), mluví se tam o Bohu, který to či ono způsobuje. Ale zde se vypravěč jakémukoli přímému odkazu na Boží působení obezřetně vyhýbá.“; Kathleen A. ROBERTSON FARMER, *The Book of Ruth: Introduction, Commentary, and Reflections*, in: *The New Interpreter's Bible*, ed. Leander E. KECK, Nashville, Tennessee: Abingdon Press, sv. 2, 1998, s. 915n.

13 Tak uvádí ČEP v tradici Bible kralické, ovšem přesněji asi dle Revised Standard Version: „muž, který si tě všiml“ (Rt 2,19), „The man who took notice of you...“; *The Holy Bible Containing the Old and the New Testaments: Revised Standard Version*, New York: Thomas Nelson, 1952, ad loc.

14 Kořen G'L (גָּל). K užití srov. Helmer RINGGREN, גָּל (g'l), in: *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament*, ed. G. Johannes BOTTERWECK – Helmer RINGGREN, Stuttgart: Kohlhammer, sv. 1, 1973.

(*go'el ha-ddam*; גֹּאֵל הַדָּם, Nu 35,12.19–27; Dt 19,6.12; Joz 20,2–3.5.9); jako příjemce odškodnění (po smrti poškozeného?, srov. Nu 5,8); zřejmě i jako zastánce, obhájce či patron v kontextu soudní pře (Jb 19,25; Ž 119,154; Př 23,11; Jr 50,34; Pl 3,58) – v těchto posledních příkladech je výraz גֹּאֵל (*G'L*) vztažen zřejmě metaforicky na Hospodina. Jedním z „právních problémů“ knihy Rút je, že užívá tohoto výrazu v souvislosti s požadavkem sňatku s ovdovělou příbuznou – tedy kromě vykoupení pozemku jde také o sňatek s příbuznou a o otázku dědictví po zemřelém.¹⁵ Není jisté, zda jde o logickou (byť možná překvapivě kreativní) aplikaci zvyku ze strany Bóaze, nebo zda jde v první chvíli o neporozumění Rút funkci zastánce, jak se o ní dozvídá od Noemi. V tomto druhém případě by Bóaz mohl vnímat nabídku sňatku od Rút jako příslovečné uchopení celé ruky namísto podaného prstu.¹⁶

Bóaz jako cíl ženských svodů

Vyprávění nepracuje pouze s pasivním očekáváním na straně ženských hrdinek. Součástí zápletky se stává Noemin plán¹⁷, dle kterého chce najít pro Rút „místo odpočinutí“, „aby se měla dobře“. Noemin plán očividně předpokládá, že Rút svede Bóaze, čehož pak bude moci využít ve prospěch obou žen.¹⁸ Scéna na Bóazově humně je otevřena různým interpretacím. Každopádně Rút začíná jednat dle Noemina plánu, což u čtenáře vzbuzuje mnoho otázek: Půjde o další „moábský svod“ ve stylu Lótových dcer (Gn 19,30–38)? Nebo hrozí Bóazovi pád do modloslužby prostřednictvím smilstva s Moábkou (Nu 25,1nn)?¹⁹ Pokusí se Rút využít či zneužít Bóazovy slabosti, alkoholového opojení a rozjaření (Rt 3,3.7)? Není jasné, zda Rút Noemin plán na svedení Bóaze nepochopila, nebo zda s ním souhlasila „na oko“ a přitom za Bóazem šla se svým vlastním záměrem.²⁰ Situace dospěje dosti daleko, až k „odkrytí nohou“ (Rt 3,7), což většina komentátorů vykládá jako nahotu jednoho z hrdinů, nejčastěji Bóaze.²¹ V tento okamžik však dochází ke dvěma zvratům, které neodpovídají plánu na svedení Bóaze, jak jej čtenář vyrozumívá z Noeminih instrukcí. Jednak Rút uskutečňuje zvláštní rétorický manévř, když původní Bóazova slova o Hospodinově zaštiťujícím křídle (Rt 2,12) vztahuje na něj samotného (Rt 3,9). Rút požaduje, aby „své křídlo“²² nad ni vztáhl sám Bóaz a vyzývá jej, aby jednal jako *go'el* – zastánce.²³ Na druhé straně Bóaz vystupuje z hlediska Noemina plánu

15 Právní problematiku knihy Rút přehledně shrnuje Robert L. HUBBARD, Jr., *The Book of Ruth*, Grand Rapids, Michigan: Eerdmans, 1988, s. 48–63. Hubbard identifikuje tři základní oblasti práva, které jsou v pozadí zápletky knihy Rút: dědictví, vykoupení a sňatek s bezdětnou vdovou. Hubbard zastává názor, že v případě Rút je její požadavek na sňatek s Bóazem oprávněnou aplikací v oblasti práva na vykoupení (*G'L*).

16 Adele Berlinová rozvíjí Sassonův výklad, dle kterého Noemi posílá Rút za Bóazem jako „za příbuzným“, aby jej Rút svedla, nikoli aby jej oslovila jako „zastánce“. Rút tento Noemin plán dle Berlinové nepochopila a dovolává se jej právě jako zastánce – Bóaz je tímto uveden do rozpaků vzhledem k existenci druhého zastánce, ale Rútino *faux pas* taktně maskuje svou výřečnost; srov. Adele BERLIN, *Poetics and Biblical Interpretation*, Winona Lake, Indiana: Eisenbrauns, 1994, s. 90.

17 Vlastně je to vyprávění o několika „tajných plánech“: Noemi ve vztahu k Rút a Bóazovi. Rút se od Noemina plánu částečně odchyluje – buď z neznalosti (viz poznámku výše), nebo záměrně. Bóaz vypracovává svůj plán směřující k získání práva na vykoupení Rút s ohledem na druhého zastánce. Práce vyprávěče s plány postav příběhu je důležitá i pro teologické a etické vyznění vyprávění. Motivy postav nejsou vždy zcela jasné, vesměs však přispívají k pozitivnímu vývoji, za nímž čtenář tuší Boží působení a vlastně také Boží plán, srov. Moshe REISS, *Ruth and Naomi: Foremothers of David*, *Jewish Bible Quarterly*, roč. 35, 3/2007, s. 193.

18 Terčem svádění se tedy paradoxně stává Bóaz – místo aby byla sexuálně obtěžována Rút, jak se Bóaz obává (Rt 2,8n). Noemin plán zřejmě spočívá v pokusu Bóaze prostřednictvím Rút jednoduše svést a dostat do situace, kdy by si ji prakticky musel vzít za ženu, případně jej alespoň dostat do situace, ve které by se musel s Rút nějakým způsobem finančně vyrovnat.

19 Tento motiv rozvíjejí Danna Nolan FEWELL – David Miller GUNN, *Compromising Redemption*, s. 78n.

20 Rút totiž na rozdíl od Noeminy rady nečeká, až začne mluvit či jednat Bóaz a kromě uvedení svého jména vznáší i konkrétní prosbu (Rt 3,9; srov. 3,4).

21 Přesněji řečeno jde zřejmě o odkrytí „místa u jeho nohou“ (heb. מַרְגְּלֹתָיו, *marg'lotáu*). Dle Ellen van Wolde je to Rút, kdo se „odhaluje“ – tedy svléká u Bóazových nohou, čímž jej vybízí k pohlavnímu styku; srov. Ellen VAN WOLDE, *Intertextuality: Ruth in Dialogue with Tamar*, in: *Feminist Companion to Reading the Bible: Approaches, Methods and Strategies*, ed. Athalyah BRENNER – Carole FONTAINE, Sheffield: Sheffield Academic Press, 1997, s. 444n. Problémem této interpretace je v našem textu chybějící předmět slovesa „odhalit“ (hebrejské *GLH* ve kmeni Piel), v této navrhované interpretaci bychom daleko spíše očekávali dané sloveso ve kmeni Nifal.

22 ČEP zde v Rt 3,9, stejně jako dříve v 3,7, opět vkládá „plášť“, tedy „křídlo pláště“.

23 Jak jsme poznamenali výše, je možné, že vyprávěč konstruuje postavu Rút jakožto cizinku, která si není zcela jista přesnou úlohou „zastánce“, čímž může vznikat situační komika – Noemi označila před Rút Bóaze jako „zastánce“, ale sama ví, že tato role nezakládá nutně povinnost zplodit syna zemřelému, proto posílá Rút, aby Bóaze svedla. Rút se však namísto ženských svodů dovolává Bóaze jako zastánce s nadějí na cosi jako levirátní sňatek.

nemožně korektně. Je si vědom Rút jakožto ženy s jistým sex-appealem (Rt 3,10). Nepokouší se však využít její dostupnosti v daný okamžik a vyjadřuje odhodlání postupovat s ohledem na muže, jenž má na roli zastávce větší nárok než on sám.²⁴ Bóaz odvrací i druhé nebezpečí a vyhýbá se byť jenom podezření, že měl s Rút poměr. Navíc to dělá šikovně, prostřednictvím daru „šesti měr ječmene“ (Rt 3,15), čímž zároveň prokazuje svou štedrost a přízeň Rút. Ta si odnáší z mlatu zrní, což navenek poskytuje alespoň formální ospravedlnění její přítomnosti na Bóazově humně²⁵ a Bóazovi umožňuje nadále jednat svobodně a provést jeho vlastní plán.

Touhy a obavy muže bohatého a významného

V postavě Bóaze vypravěč zajímavým způsobem spojuje téma osobního a veřejného života muže ve významném postavení.²⁶ Jeho zájem o Rút se projevuje od počátku v několika rovinách. Bóaz si je vědom příbuzenského vztahu Rút a Noemi a tedy snad i vlastní spřízněnosti s Rút. K Rút se chová navenek přátelsky, štedře, ba milosrdně, jeho zájem je však komplikovaný. Bóaz tematizuje otázku bezpečí Rút před obtěžováním ze stran mládenců, což naznačuje, že Rút vnímá s ohledem na její ženskou sexualitu.²⁷ Dle některých komentátorů se zde ukazuje jeho vlastní zájem, jde o „freudovské“²⁸ vyhřeznutí jeho skrytých tužeb. Je-li tomu tak, pak vyprávění v tomto ohledu alespoň částečně pojednává i o Bóazově potřebě, o jeho dosavadní nenaplněnosti a osamocení (Gn 2,18).²⁹

Komentátoři si vesměs všímají časového údaje v Rt 2,23 – Rút přes celé žně dochází na Bóazovo pole, nečteme však o žádném dalším kontaktu s ním, jeho zájem o Rút se dále neprojevuje. Nabízí se několik možných vysvětlení této Bóazovy odmlky, která vesměs souvisejí s jeho významem a postavením v komunitě, které jej omezuje při naplňování zřejmé touhy po vztahu s Rút.

Zejména lze usuzovat, že moábský původ Rút může být vnímán jako zábrana v přímočaré Bóazově akci. Vypravěč (buď přímo, nebo skrze přímou řeč postav) spojuje jméno Rút s přívlastkem „moábská“, což snad funguje jako vyjádření nejednoznačného postoje komunity k Rút a určité obezřetnosti ve vztahu k ní, kterou musí brát vážně i Bóaz – nemůže se jen tak kompromitovat vztahem s Moábkou.

Bóaz je význačně líčen jako muž opatrný, snad až příliš opatrný. Jeho mnohomluvnost kontrastuje s jeho váhavostí, pokud jde o přímou akci – alespoň v době žní. Nakonec i Rút z mlatu musí jít inkognito, jednak s ohledem na existenci „bližšího zastávce“ a Bóazem chystaný plán, ale možná i jednoduše kvůli Bóazově pověsti.

Bóaz je nucen postupovat moudře, správně a dle zvyklostí – „situaci kolem Rút“ řeší formálně správně, v bráně města za přítomnosti deseti starších města; přitom Bóazovo jednání nese známky chytrosti a lstivosti, neboť se mu podaří zastříti vlastní zájem o Rút, a tím ji nakonec získat, dále pak chytře prezentuje sňatek s Rút jako šlechtné sebeobětování (které bližší zastávce nebyl ochoten podstoupit), což může zvýšit jeho prestiž a uznání v komunitě.³⁰

24 Je zajímavé, že o tomto muži dříve ve vyprávění nebyla řeč. Čtenář se tak musí ptát, zda o „bližším zastávce“ věděla Noemi, a zda jeho existenci před Rút schválně zamlčela, aby jí svedení Bóaze nekomplikovala eticko-právními úvahami.

25 Vypravěč tím symbolicky předznamenává Bóazův „dar semene“ po sňatku s Rút.

26 Yitzhak Berger (kromě často uváděné paralely Rút // Gn 38) hledá další paralelu mezi Davidem a Bóazem – dvěma významnými muži, z nichž jeden v kritické situaci (s Batšebou) selhává, zatímco druhý (s Rút) vyjde se ctí; srov. Yitzhak BERGER, *Ruth and the David-Bathsheba Story: Allusions and Contrasts*, *Journal for the Study of the Old Testament*, roč. 33, 4/2009.

27 Též o Rút mluví jako o „dívce“, (*na'arâ*, נַעֲרָה) – navzdory několikaletému manželství. Výraz pak může mít i konotace „dívka na vdávání“ (Robert L. HUBBARD, JR., *The Book of Ruth*, s. 146), v tom smyslu je možno vykládat i Bóazův dotaz „Či je ta dívka?“ (Rt 2,5). Na druhou stranu může uvedené titulování Rút ze strany Bóaze signalizovat věkový odstup obou protagonistů – srov. tamtéž, s. 154.

28 Danna Nolan FEWELL – David Miller GUNN, *Compromising Redemption*, s. 85.

29 Není řeč o Bóazově rodině mimo jeho příbuzenství se zesnulým Elimelechem.

30 Srov. opět Danna Nolan FEWELL – David Miller GUNN, *Compromising Redemption*, s. 91n.

Od Bóaze k dnešním „mužům významným“

Vyprávění knihy Rút pracuje s Bóazem jako s poměrně komplikovanou postavou. V popředí vyprávění je Bóaz vykreslen jako typ úspěšného bohatého muže, který uprostřed své komunity budí zasloužený respekt. Setkání s Rút představuje pro Bóaze konfrontaci s chudobou, nezaopatřeností a rizikem sociální vyloučenosti. Vyprávěč tuto konfrontaci podtrhuje výslovným i naznačeným očekáváním Noemi a Rút ve vztahu k Bóazovi. Na teologické rovině je toto očekávání podepřeno nepřímým odkazem na Boží prozřetelnost stojící za všemi zdánlivě náhodnými událostmi, ale i za poněkud lstivě rozvíjenými lidskými plány.

V novějších příspěvcích k interpretaci knihy Rút, ze kterých jsme v této práci více či méně obsáhle citovali, bývá postava Bóaze, respektive její pozitivní interpretace, nezřídka dekonstruována. Fewellová a Gunn hledají v Bóazově zájmu o Rút sexuální podtext,³¹ v Bóazově prozíravém jednání s Rút i v jeho chytré lsti ve vztahu k bližšímu zastánci spatřují snahu „vykoupit“ jeho vlastní dobrou pověst,³² vnímají jej jako postavu střežící patriarchální hodnoty (spíše, než ekonomický zájem strádajících příbuzných), přičemž nakonec je navíc oslaveno jméno Bóazovo a nikoli jeho zesnulého příbuzného, čemuž původně mělo sloužit zplození syna s vdovou Rút.³³

Nehama Aschkenasy nabízí interpretaci knihy Rút s ohledem na koncepty dialogičnosti a karnevalizace M. M. Bachtina.³⁴ V knize Rút nachází hlavní „bachtinovské“ pojmy, jako „různořečí“ (přítomnost různých i protikladných hlasů, pohledů, řečových stylů), dále pak „karnevalové rysy“ (komično, „duch rozvernosti, výsměchu“ a – mj. také alkoholového – opojení).³⁵ Vyzbrojena tímto přístupem vykládá Aschkenasy postavu Bóaze jako reprezentaci establishmentu („sloup komunity“), která během karnevalového převrácení rolí (tzn. v době žní v knize Rút) přichází dočasně o svou důstojnou pozici a zapojuje se do lidového nevázaného veselí. Ve vztahu k Rút pak Bóaz vystupuje jako komický typ lehce poblouzněného stárnoucího muže, což dle této interpretace Rút přispívá k lidové kritické reflexi daného sociálního řádu, jehož je Bóaz představitelem. Tento motiv vrcholí v momentu, kdy během noční scény na humně nabídku k sňatku činí Bóazovi Rút, čímž je dokonáno karnevalové převrácení tradičních rolí.

Výše uvedené příklady relativně nedávných výkladů knihy Rút a postavy Bóaze jsou přínosné zejména v tom smyslu, že rozbíjejí možné schématické vnímání biblických postav jako jednorozměrných kladných hrdinů. Je však třeba dát pozor, aby tento typ četby nebyl (třebaže jiným způsobem) také zploštěním biblických postav do podoby zjednodušené karikatury. V naší interpretaci jsme se proto pokusili postihnout Bóaze jako muže žijícího spíše v napětí mezi svou veřejnou odpovědností plynoucí z jeho významu, mezi očekáváním jeho okolí a jeho vlastními osobními tužbami a cíli. Bóaz v narativní reflexi knihy Rút³⁶ vede boj muže významného, bohatého a vlivného ve své komunitě. Působí tu rozvázně, tu příliš váhavě, tu aktivně, tu zas lstivě a asertivně. Sleduje své vlastní touhy, ale zároveň dostojí své pověsti muže schopného a přispěje nejen ke zdárnému řešení situace svých příbuzných v tíživé situaci. Tím vším se stává součástí většího Božího záměru.

31 Přičemž pozitivně hodnotí jeho ochotu věci neuspěchat. Srov. tamtéž, s. 84nn.

32 Prolínající se s jeho ochotou jednat ve prospěch Rút. Srov. tamtéž, s. 86n, 88n.

33 Srov. tamtéž, s. 92n.

34 Srov. Nehama ASCHKENASY, Reading Ruth through a Bakhtinian Lens: The Carnavalesque in a Biblical Tale, *Journal of Biblical Literature*, roč. 126, 3/2007.

35 Podobně (a snad smysluplněji než v případě knihy Rút) bývá vykládána kniha Ester, srov. např. Adele BERLIN, *Esther: The Traditional Hebrew Text with the New JPS Translation*, Philadelphia, Pennsylvania: Jewish Publication Society, 2001.

36 Uvědomuji si dluh tohoto příspěvku vůči ostatním postavám svitku Rút. Narativní analýza zejména postav Noemi a Rút by jistě stála za podrobné zpracování, v tuto chvíli je nutno alespoň odkázat na zde uvedenou literaturu.

Teologická četba *Rút* včetně postavy Bóaze musí vycházet z jemné a decentní řeči o Bohu v tomto vyprávění. I přes možnost dekonstruktivního čtení jednotlivých postav a jejich motivů lze těžko nevnímat pozitivní posun v zápletce: od smrti k životu,³⁷ od vyloučení k začlenění, od hladomoru k prosperitě, od nevýznamnosti k nalezení významu ve větším příběhu komunity.³⁸

Výzvou tohoto výkladu knihy *Rút* a zejména postavy Bóaze zůstává, do jaké míry může být inspirací při našem dnešním přístupu k „mužům a ženám významným“. Vyprávění *Rút* je zajímavé v tom ohledu, že si dovede představit pozitivní úlohu významného a bohatého člověka v Božích plánech i ve vztazích s ostatními lidmi, a že přitom nejde o představu nekriticky naivní a naší vlastní zkušenosti přespríliš vzdálenou.

Svět podle Bóaze: bohatství, moc a spravedlnost v knize *Rút*

Abstrakt Článek přináší literárně-teologickou studii postavy Bóaze v knize *Rút*. Analyzuje narativní charakteristiku Bóaze jako „muže úspěšného a vlivného“ a sleduje funkci, jakou Bóazovo postavení hraje při rozvíjení ekonomických, sociálních a teologických motivů v knize *Rút*. V závěru příspěvku věnuje autor pozornost napětí mezi tradiční interpretací postavy Bóaze jako jednoznačně kladné postavy a mezi novějšími přístupy, které tento tradiční obraz zhusta dekonstruují.

Klíčová slova kniha *Rút* (narativní interpretace), Bóaz (postava), bohatství, etika

37 Otěhotnění *Rút* s Bóazem je jediným činem výslovně připsaným přímo vypravěčem Hospodinu; srov. Thomas W. MANN, *Ruth* 4, *Interpretation*, roč. 64, 2/2010, s. 179.

38 Podobně vnímá dynamiku teologie knihy *Rút* Nathan Tiessen, jenž na ni aplikoval Brueggemannovy kategorie svědectví a protisvědectví; srov. Nathan TIESSEN, *A Theology of Ruth: The Dialectic of Countertestimony and Core Testimony*, *Direction*, roč. 39, 2/2010.